

Перспектива дослідження. Перспективою подальших досліджень є розроблення комплексу вправ з формування географічних понять у школярів з порушеннями слуху.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Вовченко О. А. Особливості психологічного супроводу дітей молодшого шкільного віку з кохлеарними імплантами. *Інклюзивна освіта: досвід і перспективи*: колективна монографія. 2016. С. 123–130.
2. Інклюзивне навчання дітей із порушеннями слуху та мовлення: з досвіду роботи загальноосвітніх навчальних закладів м. Києва : методичний посібник / За заг. ред. В.В. Жук, Г.В. Шапаренко. К. : ун-т ім. Б. Грінченка. 192 с.
3. Кульбіда С. В. Основні положення двомовного навчання нечуючих осіб в Україні. *Жестова мова й сучасність*. 2012. Вип. 7. С. 42–48.

Сергій КОНОНЕНКО

магістрант спеціальності 016
Спеціальна освіта
(Тифлопедагогіка. Сурдопедагогіка)
Сумського державного педагогічного
університету імені А. С. Макаренка
Науковий керівник – **Т. М. ДЕГТЯРЕНКО**,
доктор пед. наук, професор

РОЗВИТОК ПСИХОМОТОРНИХ ЗДІБНОСТЕЙ У ДІТЕЙ ЗІ ЗНИЖЕНИМ СЛУХОМ В УМОВАХ СПЕЦІАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ ОСВІТИ

У статті розкрито особливості процесу розвитку психомоторних здібностей у дітей зі зниженим слухом, які враховують високу варіативність психомоторних проявів і вимагають підвищеної уваги та використання широкого діапазону засобів, спрямованих на їхній розвиток. Наголошується, що високий рівень розвитку психомоторних здібностей у дітей означеної нозології є основою ефективного прояву усіх психомоторних проявів та буде створювати передумови для розвитку вже окремих здібностей, що є провідними у тій чи іншій руховій діяльності.

Ключові слова: розвиток, психомоторні здібності, природа, діти зі зниженим слухом, спеціальний заклад освіти.

Kononenko S. Development of psychomotor skills in children with reduced hearing in the conditions of a special educational institution

The article reveals the peculiarities of the process of development of psychomotor abilities in children with reduced hearing, which take into account the high variability of psychomotor manifestations and require increased attention and the use of a wide range of tools aimed at their development. It is emphasized that the high level of development of psychomotor abilities in children of the specified nosology is the basis for the effective manifestation of all psychomotor manifestations and will create prerequisites for the development of certain abilities that are leading in one or another motor activity.

Key words: development, psychomotor abilities, nature, children with reduced hearing, special educational institution.

Постановка проблеми. Нові підходи до вивчення порушень психофізичного розвитку, їх структури, глибини та потенційних можливостей дітей зі зниженим слухом потребують ґрунтовного дослідження всіх компонентів спеціальної освіти (змісту, форм, методів), запровадження інноваційних технологій і нових комплексних програм щодо корекційної роботи з такими дітьми з метою забезпечення відповідних умов для навчання і виховання фізично та психічно здорової особистості, що є одним із пріоритетних державних завдань.

Впровадження нових форм фізичного виховання в галузі сурдопедагогіки має на меті забезпечення системності формування компенсаторних механізмів у дітей зі зниженим слухом, показ важливої ролі різних форм практичної діяльності як умови подолання впливу дефекту на фізичний, психічний і соціальний розвиток дітей означеної нозології.

Актуальність. Проблема розвитку психомоторних здібностей дітей зі зниженим слухом у процесі фізичного виховання вивчена недостатньо. Мають місце лише поодинокі дослідження окремих елементів їх психомоторної діяльності. Наявність суперечностей між психологічними, соціальними і фізичними потребами дітей означеної нозології та їхніми можливостями визначає пошук і наукове обґрунтування ефективних шляхів корекції психомоторних здібностей засобами рухової діяльності та необхідність створення відповідних умов для їхньої соціальної інтеграції.

Дослідження, які проведені І. Бабій, А. Карабановим, О. Колишкіним, Я. Крет, І. Ляховою, А. Мут'євим, дозволяють стверджувати, що дисгармонійність розвитку дітей зі зниженим слухом знаходить свій вияв у нижчому, порівняно з нормою, рівні розвитку фізичних якостей і реалізується у вигляді рухових порушень. У зв'язку з цим важливого значення набуває впровадження для даних дітей відповідної системи педагогічних заходів, яка б забезпечувала належний рівень розвитку фізичних якостей в поєднанні з корекційно-оздоровчою спрямованістю процесу фізичного виховання [1; 2].

Пріоритетними завданнями сучасної системи спеціальної освіти є навчання і виховання учнів зі зниженим слухом, розвиток їх пізнавальної діяльності та особистості в цілому, підготовка до самостійного життя в якості повноцінних членів суспільства. Тому нагальною стає потреба розробки відповідних засобів розвитку психомоторних здібностей дітей означеної нозології.

Мета статті – розкрити особливості процесу розвитку психомоторних здібностей у дітей зі зниженим слухом в умовах спеціального закладу освіти.

Виклад основного матеріалу. Розвиток психомоторики уявляє собою закономірний процес зміни психічних і моторних функцій у часі виражений у їх кількісних і якісних зрушеннях. Він реалізується у формі філогенезу та онтогенезу. Розвивати здібності – означає надавати їм нову, більш досконалу, конкретну форму. Будь-які здібності людини, включаючи і психомоторні, не тільки проявляються, але й розвиваються в специфічній діяльності. Провідну роль у процесі формування психомоторики відіграють навчання і виховання на заняттях фізичною культурою [2].

В основі системи педагогічної дії на психомоторний розвиток повинен бути закладений принцип єдності фізичного, розумового та морального виховання. Становлення і розвиток психомоторних здібностей повинен передбачати актуалізацію наступних психічних факторів [4]:

- повне включення особистісних факторів в реалізацію рухової діяльності за рахунок високої мотивації, організованості, дисциплінованості, вольової мобілізації, орієнтації на рухову діяльність;
- підвищення рівня саморегуляції рухів;
- підвищення багатомірності саморегуляції за рахунок переходу від мономодальної до полімодальної орієнтувальної основи рухових дій.

Діяльність дітей зі зниженим слухом характеризується загальною неорганізованістю, імпульсом, недостатньою цілеспрямованістю, слабкістю мовленнєвої регуляції; низькою активністю у всіх видах діяльності. Приступаючи до роботи, діти часто проявляють нерішучість, ставлять питання, які, як правило, торкаються того, що вже було сказано педагогом; іноді взагалі не можуть зрозуміти формулювання завдання. Недостатність регулюючої функції мовлення виявляється в утрудненнях дітей при словесному позначенні дій, які здійснюються, у виконанні завдань, які запропоновані мовленнєвою інструкцією [5].

Найбільш ефективно вирішувати практичні завдання психомоторного розвитку можна за умови виявлення елементів психомоторики та визначення зв'язків між ними. Методика психомоторного розвитку дітей зі зниженим слухом повинна включати три етапи: свідоме сприйняття основних параметрів рухів; нескладні рухливі ігри з акцентом на виконання дій у чітко визначений час, дозованих за

зусиллям і простором; психомоторні ігри-завдання, що мають на меті навчити точно дозувати свої рухи за часовими, просторовими та динамічними змінними, що є складовими складних рухових дій.

Здатність спритно керувати тілом і окремими його частинами не має між собою твердого зв'язку. Тому, вплив на окремі психомоторні здібності чи елементи системи рухоутворення у процесі фізичного виховання учнів не є достатньо ефективним. Такий підхід зачіпає лише частину спектру психомоторних проявів, що обмежує можливості психомоторного вдосконалення учнів. Людині потрібно надавати можливості для виявлення та реалізації усіх своїх здібностей, інакше є ймовірність взагалі їх «загубити», не розкрити вроджених можливостей, талантів.

Кожна з психомоторних здібностей змінюється, набуває якісно нового характеру в залежності від змін психічних, сенсорних і моторних здібностей, що лежать в основі психомоторної діяльності. Підвищення ефективності рухової діяльності через підсилення впливу саме на психологічні фактори є основною суттю проблеми формування психомоторних здібностей та запорукою гармонійності розвитку особистості людини на усіх етапах безперервного навчання [3].

З огляду на високу варіативність психомоторних проявів та специфічність психомоторних здібностей у дітей зі зниженим слухом, завданням процесу фізичного виховання учнів означеної нозології є комплексний вплив на елементи, що лежать в основі психомоторної діяльності. Високий рівень їх розвитку стане основою ефективного прояву усіх психомоторних проявів та сформує передумови для розвитку вже окремих здібностей, що є провідними у тій чи іншій руховій діяльності.

В основі психомоторної діяльності лежить взаємодія сенсомоторного, ідеомоторного та моторного компонентів, а розвиток психомоторики передбачає вдосконалення функцій елементів когнітивної сфери, сенсорики та моторики. Сенсорна чутливість може розвиватися під впливом спеціальних вправ. На практиці існує два підходи щодо шляхів її розвитку. Одні автори пропонують розвивати різні відчуття окремо, інші рекомендують одночасне комплексне вдосконалення відчуттів [1].

При тренуванні психомоторних функцій у дітей зі зниженим слухом особливого значення набуває розвиток м'язової чутливості. Для

розвитку тонких рухових відчуттів і покращення кінестетичного контролю за точністю рухів доцільно використовувати прийоми часткового виключення зорового орієнтування [4]. Періодичне вимкнення зору активізує пропріорецептивну сенсорну систему, підсилює її участь у перепрограмуванні руху в стадії аферентного синтезу та сенсорному контролю виконуваних рухів під час повторних відтворень, покращується точність і влучність рухів.

Підвищена напруженість, що є наслідком особливостей розвитку м'язового аналізатору у дітей зі зниженим слухом, значно знижує координованість рухів, що обумовлює широке використання вправ для розвитку здатності до довільного розслаблення м'язів.

На удосконалення пропріорецептивної чутливості позитивно впливають вправи з використанням предметів (спортивного інвентарю, снарядів) різних розмірів та маси, з різними властивостями (пружністю, гнучкістю, пластичністю). Ефективним є виконання вправ з широкою варіативністю силового навантаження [1; 2].

Для розвитку процесів мислення в процесі рухової діяльності рекомендується використовувати спеціальні вправи-завдання, спрямовані на активізацію розумових операцій у конкретних умовах рухової діяльності. Повнота і точність пізнання рухових дій прямо залежать від активності уваги, тобто спрямованості психічної діяльності та зосередженості її на найважливіших елементах рухів і дій, що вивчаються, яка у дітей зі зниженим слухом є недостатньо розвиненою. На заняттях слід розвивати різні властивості уваги – активність, спрямованість, обсяг, переключення, стійкість. При навчанні дітей зі зниженим слухом широко застосовуються різноманітні засоби наочності: одні для активації мимовільної уваги, інші для розвитку довільної уваги [3; 5].

Таким чином, висвітлено теоретичні аспекти формування психомоторики у дітей із затримкою психічного розвитку, для яких характерні порушення, що виявляються у зниженні психічної витривалості, працездатності і пізнавальної активності, в емоційно-вольових розладах, нестійкості уваги та у недоліках пам'яті, сенсомоторної координації.

Висновки. Таким чином, особливості процесу розвитку психомоторних здібностей у дітей зі зниженим слухом враховують високу варіативність психомоторних проявів і вимагають підвищеної уваги та використання широкого діапазону засобів, спрямованих на їхній

розвиток. Тому завданням процесу фізичного виховання учнів означеної нозології є комплексний вплив на елементи, що лежать в основі психомоторної діяльності. Високий рівень їх розвитку є основою ефективного прояву усіх психомоторних проявів та буде створювати передумови для розвитку вже окремих здібностей, що є провідними у тій чи іншій руховій діяльності.

Перспектива дослідження. Перспективу подальшого дослідження вбачаємо в удосконаленні процесу розвитку психомоторних здібностей у дітей зі зниженим слухом різних вікових категорій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Байкина Н. Г., Мутьев А. В., Крет Я. В. Влияние потери слуха на адаптационные и реабилитационные процессы глухих подростков. *Адаптивная физическая культура*. 2003. № 1. С. 3–5.
2. Колишкін О. В. Теоретико-практичні основи адаптивної фізичної культури : навч. посіб. Суми : СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2014. 424 с.
3. Липа В. А. Основы коррекционной педагогики : учеб. пособ. Донецк : Лебідь, 2002. 327 с.
4. Частные методики адаптивной физической культуры : учеб. пособ. / под ред. Л. В. Шапковой. М. : Советский спорт, 2004. 464 с.
5. Фомічова Л. І. Ознайомлення з оточуючим дітей з вадами слуху : навч. посіб. К., 2002. 271 с.

Нікіта КОРОТАЄВ

студент I курсу магістратури спеціальності
016 Спеціальна освіта. Тифлопедагогіка
Український державний університет
імені Михайла Драгоманова
Науковий керівник – **О.М. ПАЛАМАР**
канд. психол. наук, доцент

ВІТЧИЗНЯНИЙ ТА ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД З НАВЧАННЯ БРАЙЛІВСЬКОМУ ПИСЬМУ

У статті розглядається питання вітчизняного та зарубіжного досвіду з навчання Брайлівському письму осіб з порушеннями зору різних вікових груп. Задля подальшої модернізації та поліпшення вітчизняної системи навчання шрифту Брайля було проаналізовано досвід зарубіжних фахівців-тифлопедагогів. Здійснено загальний огляд систем навчання незрячих та осіб із залишковим зором рельєфно-крапковому шрифту в таких країнах як Німеччина, Франція, Японія. Окремо наголошено увагу на збільшенні обсягів використання комп'ютерних технологій в процесі навчання осіб з порушеннями зору не тільки під час навчання системи Брайля, а й у всьому тифлопедагогічному процесі. Шляхом впровадження зарубіжного досвіду в процес навчання системи